

Program Národní a kulturní identity (NAKI II)
Projekt VaV MK ČR DG16P02M034
Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky

Specializovaná mapa s odborným obsahem
Identifikace kulturně historických hodnot jednotky historické kulturní krajiny
Krajina sv. Prokopa
Průvodní zpráva k výsledku

Předkladatel výsledku:

Výzkumný ústav Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví, v.v.i.
Květnové náměstí 391, 252 43 Průhonice

Hlavní řešitel (autor - garant výsledku):

RNDr. PhDr. Markéta Šantrůčková, Ph.D.

Spoluřešitelé (spoluautoři)

Ing. Lucia Bendíková

Ing. Lucie Medková, Ph.D.

Výstup byl zpracován v rámci řešení II. etapy projektu, jejímž cílem je Identifikace a dokumentace památkově hodnotných segmentů, struktur a prvků vybraných částí historické kulturní krajiny.

Průhonice 2019

I) Cíl výsledku specializovaná mapa s odborným obsahem

Cílem předkládané specializované mapy s odborným obsahem, je identifikace kulturně historických hodnot souvisejících s asociativní kulturní krajinou, typem krajina poutních míst a křesťanských legend. Specializovaná mapa byla vypracována v návaznosti na tvorbu metodiky Typologie historické kulturní krajiny České republiky, která je dalším z výstupů projektu DG16P02M034 Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky. Úkolem specializované mapy s odborným obsahem je verifikovat možnosti vymezení jednotek historické kulturní krajiny a jejich typů a podtypů v rámci ČR na základě podrobného zpracování modelového území.

Jako modelové území jednotky historické kulturní krajiny byla zvolena „krajina sv. Prokopa“, která je reprezentantem asociativní kulturní krajiny dle vymezení UNESCO a typem krajiny poutních míst a křesťanských legend dle připravované metodiky identifikace typologických jednotek historické kulturní krajiny ČR. Cílem zpracované specializované mapy je a) vymezení jednotky historické kulturní krajiny dle navrhované metodiky; b) identifikace znaků jednotky historické kulturní krajiny dle navržené metodiky; c) na základě analýzy znaků potvrdit zařazení jednotky do typu historické kulturní krajiny.

Z obecného pohledu je cílem předloženého výstupu vytvoření moderního odborného podkladu pro kvalifikované rozhodování odborných orgánů a orgánů státní správy (zejména památkové péče) a samosprávy, vlastníků, správců a uživatelů jednotlivých částí krajiny, jakož i podkladem pro zadavatele, pořizovatele a projektanty územně plánovací dokumentace a dalších plánů v oblasti ochrany a rozvoje území.

II) Vlastní popis výsledku

Předložená specializovaná mapa s odborným obsahem „Identifikace kulturně historických hodnot jednotky historické kulturní krajiny. Krajina sv. Prokopa“ je původním výsledkem výzkumu. Tvorba specializované mapy je založena na ověření metodiky identifikace typologických jednotek historické kulturní krajiny a identifikaci znaků historické kulturní krajiny, která je vyvíjena stejným výzkumným teamem. Jde tedy o inovativní, nově vyvíjenou metodu vymezení historických kulturních krajin České republiky, která je prostřednictvím specializované mapy ověřována a konkretizována, včetně její využitelnosti v památkové péči. Identifikace kulturně-historických znaků krajiny, vyhodnocení jejich vztahu k typologické jednotce a zakres relevantních znaků a hranice typologické jednotky ve specializované mapě jsou tedy původními výsledky výzkumu.

Zásadním inovativním vkladem řešitelského teamu je identifikace a interpretace znaků historické kulturní krajiny s ohledem na potenciální předmět ochrany, již má být asociativní krajina ve vymezeném typu krajiny poutních míst a křesťanských legend.

Výsledkem původního výzkumu je identifikace kulturně-historických hodnot historické kulturní krajiny v modelovém příkladu krajiny sv. Prokopa a jejich zakreslení do předložené specializované mapy, včetně vymezení hranic jednotky historické kulturní krajiny. Východiskem výzkumu byla obsáhlá vědecká rešerše děl, která se věnují fenoménu sv. Prokopa. Rešerše byla následována podrobným terénním průzkumem s cílem identifikovat existující, torzální i již zaniklé fenomény v krajině, které vznikly v souvislosti s projevy zbožnosti je sv. Prokopovi. Vzhledem ke kategorii asociativní krajiny bylo důležité i zmapování nehmotných jevů, zejména místních a pomístních názvů. Výsledek rešerše a terénního průzkumu je interpretován ve specializované mapě, která tak je původním výsledkem výzkumu.

Předmětem a cílem výzkumu byla identifikace kulturně-historických hodnot krajiny, které jsou a) spojeny s legendou o životě sv. Prokopa, b) jsou výsledkem úcty a zbožnosti ke sv. Prokopovi, c) souvisí s činností Sázavského kláštera jakožto zásadního místa kultu sv. Prokopa, d) souvisí s průběhem Čertovy brázdy jakožto ústřední krajinné linie, jež spojuje zásadní lokality svatoprokopské úcty. Byla vytvořena databáze identifikovaných kulturně-historických hodnot krajiny v prostředí GIS a na základě koncentrace nalezených jevů navržena hranice vymezené jednotky historické kulturní krajiny. Všechny zjištěné skutečnosti byly zakresleny do specializované mapy s odborným obsahem, která tak je původním výsledkem výzkumu.

V rámci modelového území byly identifikovány dvě jádrové oblasti, které jsou vázány na život a legendu sv. Prokopa. První z jádrových oblastí, která leží na jihu vymezeného modelového území, je Sázavský klášter a jeho okolí s nejvyšší koncentrací asociativních znaků. Na severu modelového území se pak nachází druhá jádrová oblast v Chotouni, která je dle legend Prokopovým rodištěm. Obě jádrové oblasti jsou propojeny Čertovou brázdou. Čertova brázda je výrazný liniový terénní útvar, dnes však již v některých místech zanikající, který dle legendy vděčí za svůj vznik sv. Prokopovi. Do vymezeného modelového území byly dále zahrnuty i vzdálenější, ale stále s jádrovými oblastmi a svatoprokopskou legendou svým vznikem související lokality, které nezanedbatelně přispívají k vymezení asociativní krajiny typu krajina poutních míst a křesťanských legend.

Metodika práce na specializované mapě vychází ze schváleného postupu řešení projektu a naplňuje metodiku II. etapy „Identifikace a dokumentace památkově hodnotných

segmentů, struktur a prvků vybraných částí historických kulturních krajin.“ V první řadě došlo k výběru a pracovnímu vymezení modelového území, které by naplňovalo kategorii asociativní krajiny dle kategorizace historických kulturních krajin UNESCO.

Následně byla provedena podrobná vědecká rešerše odborné literatury a vybraných, zejména mapových pramenů. Excerptovány byly rovněž veřejně dostupné databáze, zejména seznam nemovitých kulturních památek a národních kulturních památek. Informace získané z rešerše a pramenů byly excerptovány do pracovní databáze znaků historické kulturní krajiny modelového území. Rešerše byla zaměřena zejména na určení průběhu Čertovy brázdy a identifikaci jevů v krajině spojených s legendou o životě sv. Prokopa a s činností Sázavského kláštera.

Dalším krokem byla tvorba pracovní mapy jakožto podkladu pro terénní průzkum. Pracovní mapa obsahovala průběh Čertovy brázdy a zobrazené znaky historické kulturní krajiny identifikované v předešlé rešerši. Zároveň byly stanoveny pracovní hranice zájmového území tak, aby zahrnuly Čertovu brázdu, identifikované znaky historické kulturní krajiny a aby území bylo logicky uzavřeno (průběh hranic korespondoval s hranicemi katastrů, komunikacemi nebo vodními toky).

Následoval terénní průzkum, při němž byla pořízena identifikace a podrobná dokumentace památkově hodnotných částí a struktur (znaků) historické kulturní krajiny modelového území. Rovněž byl ověřován, zpřesňován a doplňován obsah pracovní mapy, aby došlo k podchycení potenciálního předmětu ochrany v modelovém území.

Na podkladě důkladné vědecké rešerše a terénního průzkumu jsme přistoupili k tvorbě výsledné specializované mapy s odborným obsahem. Mapa byla vytvořena v prostředí programu ArcGIS zanesením výsledků rešerši doplněných o informace z terénního průzkumu na podkladovou vrstvu ZABAGED® 1:10 000 a DMR5G od ČÚZK.

Výše uvedený postup se ukázal jako nosný pro identifikaci typologických jednotek a jejich znaků v rámci připravované metodiky identifikace typologických jednotek historické kulturní krajiny ČR.

III) Návrh využití výsledku

Specializovaná mapa Identifikace kulturně historických hodnot charakteristických celků historické kulturní krajiny: Krajina sv. Prokopa může být poskytovatelem využita na několika úrovních. Může sloužit jako východisko pro další metodickou práci v oblasti péče o historickou kulturní krajinu a k návrhu případné krajinné památkové zóny či jiného stupně ochrany. Je odborným podkladem pro kvalifikované rozhodování poskytovatele a odborných

orgánů (NPÚ), orgánů státní správy (zejména památkové péče) a samosprávy. Mapa poskytuje informační bázi pro vlastníky, správce a uživatele jednotlivých částí krajiny modelového území. Může být také využita jako podklad pro zadavatele, pořizovatele a projektanty územně plánovací dokumentace a dalších plánů v oblasti ochrany a rozvoje území. Neméně důležitá je možnost využít mapu jako informační zdroj pro odbornou i laickou veřejnost. Mapa bude veřejně přístupná na internetových stránkách projektu <http://www.hikk-naki.cz/>.

IV) Seznam použité související literatury

Mapové podklady

Archiválie Ústředního archivu zeměměřictví a katastru. Císařské povinné otisky stabilního katastru 1:2 880 – Čechy © Český úřad zeměměřický a katastrální

Mapová služba WMS - DMR 5G (Stínovaný model reliéfu) ČÚZK

Mapová služba WMS – Ortofoto ČÚZK

Mapová služba WMS - ZABAGED® ČÚZK

Mapy 1. vojenského mapování - <http://oldmaps.geolab.cz> © 1st Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně - <http://www.geolab.cz>. © Ministerstvo životního prostředí ČR - <http://www.mzp.cz>

Mapy 2. vojenského mapování - <http://oldmaps.geolab.cz> © 2nd Military Survey, Austrian State Archive/Military Archive, Vienna. © Laboratoř geoinformatiky Univerzita J. E. Purkyně - <http://www.geolab.cz>. © Ministerstvo životního prostředí ČR - <http://www.mzp.cz>

Mapy 3. vojenského mapování - <http://oldmaps.geolab.cz> © Mapová sbírka Univerzity Karlovy - <http://www.natur.cuni.cz/mapcol/>

Literatura

Bubeník J., Bernat J. (2015), O raně středověké cestě k jihu a počátcích Sázavského kláštera. Archeologie ve středních Čechách 19, s. 351–355.

Bernat J., Štědra M. (2003), Čertova brázda, stará severojižní stezka mezi Labem a Sázavou. Archeologie ve středních Čechách 7/1, s. 349–362.

Čornej P. (1992), Lipanská křižovatka. Příčiny, průběh a historický význam jedné bitvy. Panorama, Praha.

- Čtverák V., Lutovský M., Slabina M., Smejtek L. (2003), Encyklopedie hradišť v Čechách. Libri, Praha.
- Dvořák O. (1909), Průvodce po okolí Senohrab a Posázaví. Okrašlovací spolek, Senohraby.
- Dvořák O., Holečková M. (2008), Krajinou čertovy brázdy. Za sv. Prokopem od Šembery k Sázavě. Nakladatelství MH Beroun, Beroun.
- Ehrlich M., Pacáková B., Pavlátová M., Salašová A., Šantrůčková M., Weber M. (2019), Typologie historické kulturní krajiny České republiky. Národní památkový ústav, Praha, v tisku.
- Faltýnová M., Nový P. (2014), Airborne laser scanning and image processing techniques for archeological prospection. The International Archives of the photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences 40/5.
- Faltýnová M., Nový P. (2015), Čertova brázda – prospekce pomocí nedestruktivních metod. In: Soukup P., Zimová R. (eds.) Digitální technologie v geoinformatice, kartografii a dálkovém průzkumu země. ČVUT v Praze, Fakulta stavební, Praha, s. 9–10.
- Faltýnová M., Pavelka K., Nový P., Šedina J. (2015), Complex archaeological prospection using combination of nondestructive techniques. The International Archives of the Photogrammetry, Remote Sensing and Spatial Information Sciences XL-5/W7, s. 141–146.
- Faltýnová M., Pavelka K., Šedina J. (2015), Čertova brázda - soubor map. ČVUT v Praze, Fakulta stavební, Praha.
- Honsová M. (2018), Legenda o Čertově brázdě. <http://www.radlice.com/clanky/legena-o-certove-brazde.html> (cit. 28.12.2018).
- Jakobson R. (1937), Glosy k legendě o sv. Prokopu. R: Jakobson, Brno.
- Kadlec J. (2000), Svatý Prokop. Český strážce odkazu cyrilometodějského. Benediktinské arciepatství sv. Vojtěcha a sv. Markéty, Praha.
- Klement M. K. (2002), Jsem ražen z českého kovu. Několik kapitol o sv. Prokopovi, Sázavě a Emauzích. Vyšehrad, Praha.
- Krásal F. (1895), Sv. Prokop, jeho klášter a památka u lidu. Dědictví sv. Prokopa, Praha.
- Kročá J. (2001), Dva příspěvky k sakrální geografii krajiny. In: Tvář naší země, krajina domova. Studio JB, Praha – Průhonice, s. 92–94.
- Kuča K. (2004), Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VI. díl. Libri, Praha.
- Otcové OSBM v Sázavském klášteře (2003), Svatý Prokop divotvůrce. Matice cyrilometodějská, Olomouc.
- Poche E. et al. (1977), Umělecké památky Čech 1. Academia, Praha.
- Poche E. et al. (1978), Umělecké památky Čech 2. Academia, Praha.

- Poche E. et al. (1980), Umělecké památky Čech 3. Academia, Praha.
- Poche E. et al. (1982), Umělecké památky Čech 4. Academia, Praha.
- Petr J. (2013), Tvorba digitálního modelu terénu z dat leteckého laserového skenování. Bakalářská práce. ČVUT v Praze, Fakulta stavební, Praha.
- Profous A. (1951), Místní jména v Čechách, jejich vznik, původní význam a změny. Díl III. Česká akademie věd a umění, Praha.
- Putna M. (2018), Obrazy z kulturních dějin Střední Evropy. Vyšehrad, Praha.
- Remešová V. (1953), Svatý Prokop ve výtvarném umění. Ústřední církevní nakladatelství, Praha.
- Reich J. (1988), Posázaví. Pressfoto, vydavatelství ČKT, Děčín.
- Royt J. (2001), Posvátná krajina Čech. In: Tvář naší země, krajina domova. Studio JB, Praha – Průhonice, s. 41–45.
- Royt J., Sommer P., Stecker M. (2013), Sázavský klášter. Národní památkový ústav, Praha.
- Růžková J., Škrabal J. (eds.) (2006), Historický lexikon obcí České republiky 1869 – 2005. Český statistický úřad, Praha.
- Sommer P. (2006), Svatý Prokop a jeho kult ve středověku. In: Kubín P. (ed.) Světci a jejich kult ve středověku. Ústav dějin křesťanského umění Katolické teologické fakulty Univerzity Karlovy v Praze, Praha, s. 261–280.
- Sommer J. G. (1844), Das Königreich Böhmen statistisch - topographisch dargestellt. 12 díl, Kouřimský kraj. Friedrich Ehrlich, Praha.
- Sommer P. et al. (2006), Svatý Prokop. Čechy a střední Evropa., Lidové noviny, Praha.
- Sommer P. (2007), Svatý Prokop. Z počátků českého státu a církve. Vyšehrad, Praha.
- Sláma J. a kol. (2015), Střední Čechy. Kolébka národních patronů. Sládečkovo vlastivědné muzeum v Kladně, Kladno.
- Štědra M. (ed.) (2003), Sázavsko – sborník X. Studio Aven, Praha.
- Štědra M., Bernat J., Hozman P., Matoušová S., Sommer P., Wlasák O. (2008), Průvodce městem Sázavou a okolím. Městský úřad Sázava, Sázava.
- Štuka Č. (2012), K problematice Čertovy brázdy“. In: Martínek J., Šmeral J. (eds.), Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu. Centrum dopravního výzkumu, Brno, s. 80–83.
- Štuka Č., Nový P. (2014), Čertova brázda ve vztahu ke starým cestám. In: Martínek J. (ed.), Výzkum historických cest v interdisciplinárním kontextu II. Centrum dopravního výzkumu, Brno, s. 29–39.
- Šubert F. A., Borovský F. A. (eds.) (1888): Čechy, díl IV. Polabí. J. Otto, Praha.

Švecová L. (2009), Srovnání vybraných sedmi textů se svatoprokopskou tematikou. Magisterská diplomová práce. Ústav české literatury, Filozofická fakulta, Masarykova univerzita, Brno.

Trunkátová M. (2014), Obrazy kostela Všech svatých na Pražském hradě. Bakalářská práce. Ústav dějin křesťanského umění, Katolická teologická fakulta UK v Praze, Praha.

Vaneček F. (1904), Sv. Prokop, opat sázavský a patron český. Slova pravdy, laciné čtení časové, číslo 12 a 13, ročník XIV.

Vencl S. (1973), Výzkumy v Čechách 1970. Archeologický ústav ČSVA, Praha.

V) Seznam publikací, které předcházely výsledku Specializovaná mapa s odborným obsahem

Weber M., Ehrlich M., Salašová A., Vorel I. et al. (2017): Identifikace a prezentace památkového potenciálu historické kulturní krajiny České republiky, ms. [Periodická průběžná zpráva o průběhu projektu DG16P02M034; depon in: knihovna VÚKOZ, v. v. i., Průhonice].

VI) Datové přílohy na CD

- (1) Specializovaná mapa s odborným obsahem Identifikace kulturně historických hodnot charakteristických celků historické kulturní krajiny: Křesťanská krajina sv. Prokopa, mapový list (elektronická verze) ve formátu *.pdf
- (2) Elektronická verze mapy ve formátu *.mxd, *.shp (včetně přidružených souborů *.dbf, *.sbn, *.sbn, *.prj, *.shx)
- (3) Databáze zjištěných informací ve formátu *.dbf
- (4) Specializovaná mapa s odborným obsahem Identifikace kulturně historických hodnot charakteristických celků historické kulturní krajiny: Křesťanská krajina sv. Prokopa, textová část ve formátu *.pdf
- (5) Tabulková příloha: Tab. 2: Databáze identifikovaných znaků historické kulturní krajiny, které definují jednotku „Krajiny sv. Prokopa“ ve formátu *.pdf
- (6) Tabulková příloha: Tab. 3: Seznam vyhlášených kulturních památek a národních kulturních památek v modelovém území Krajiny sv. Prokopa ve formátu *.pdf
- (7) Specializovaná mapa s odborným obsahem Identifikace kulturně historických hodnot charakteristických celků historické kulturní krajiny: Křesťanská krajina sv. Prokopa, Průvodní zpráva k výsledku formátu *.pdf

Formát dat:

Vektorová data jsou uspořádaná ve vrstvách v geografické databáze prostřednictvím programu ArcGIS Desktop Pro. Veškerá data k mapovému projektu jsou dostupná v složce GIS. Mapový projekt je uložena jako mapový soubor ve formátu aprx. Grafický výstup mapového projektu je rovněž poskytnut ve formátu pdf.

Souřadnicový systém:

Data geografické databáze jsou uložena v souřadnicovém systému S-JTSK_Krovak_East_North.

Struktura databáze jednotlivých vrstev map, formát dbf:

RuleID (long integer): reference do tabulky subtypů dle katalogu jevů

Datace (text, 20 znaků): určení doby vzniku jevu

Název (text, 50 znaků): nabývané hodnoty dle názvu konkrétní jednotky daného jevu

Popis (text, 200 znaků): slovní popis jevu

ID (short integer): identifikační číslo jevu

Směr (short integer): nabývané hodnoty v úhlových stupních, udává směr pohledu pozorovatele, platí pouze pro jevy „Místo významné veduty“ a „Významný vyhlídkový bod“